

УДК 376-056.24

Шилонова В., Кляйн В., Гладуш В.

Шкільний спеціальний педагог в середовищі дитячого садку Словачької Республіки

Інститут Юрая Палеша в Левочі, Педагогічний факультет Католицького університету в Ружомбероку,
Словацька Республіка

Метою статті є інформування професійної спільноти про нову робочу позицію «Шкільний спеціальний педагог», яка вперше з 2018 року вводиться в Словацькій Республіці в умовах дитячого садка в рамках національного проекту PRIM – Проект Інклюзія в дитячому садку. Робота шкільного спеціального педагога в дитячому садку спрямована на оптимізацію освітнього та особистісного розвитку дітей (з акцентом на дітей з особливими освітніми потребами). Ключова роль педагогів є здійснення інклюзивної діагностики дітей в дитячому садку до вступу в 1-й клас загальноосвітньої школи. Рік початкової школи за допомогою інструментів діагностики поетапної орієнтації і подальшої ефективної стимуляції сприятиме прискоренню розвитку дітей дошкільного віку з інвалідністю та соціально незахищених, що відповідає основам державної філософії інклюзивної освіти.

Ключові слова: учитель спеціальної школи, дитячий садок, діагностика, скринінг, стимуляція.

Стаття підготовлена в рамках проекту VEGA № 1/0522/19 «Створення інклюзивного середовища в дитячому садку та інклюзивних підходів у діагностуванні та стимулюванні розвитку дітей з обмеженими можливостями».

Вступ

В даний час словацька освіта перебуває в складній ситуації, особливо в галузі освіти дітей і школярів, які перебувають в несприятливих соціальних і медичних умовах. Якщо ми хочемо стати частиною розвиненої Європи, ми повинні радикально перетворити нашу систему сегрегації в інклюзивну систему. Очікується, що ми поступово змінимо словацьке законодавство в бік інклюзивної освіти, тобто способу навчання в звичайних школах, заснованого на праві кожної дитини на якісну освіту, з акцентом на усунення бар'єрів в освіті, що перешкоджають рівному доступу до освіти і автоматичному праву дитини відвідувати звичайний дитячий садок, навчати всіх дітей разом. Пріоритетним завданням є забезпечення рівних можливостей для всіх дітей і учнів (з інвалідністю чи соціально незахищених верств населення) в отриманні якісних освітніх послуг, необхідної соціальної допомоги та додаткових засобів в старших класах, що необхідні для підготовки дітей і учнів з особливими освітніми потребами до продуктивної діяльності та життя як повноправного члена суспільства.

Результати дослідження та їх обговорення

1. Учитель спеціальної школи в дитячому садку. У Словацькій Республіці вперше вводиться робоче місце спеціального педагога як професійного працівника в середовище дитячого садка в рамках Національного проекту PRIM – проекту включення в дитячий садок. Завданням шкільного спеціального педагога є оптимізація освітнього та особистісного розвитку дітей, тобто робити внесок у коригування та поліпшення їх успішності, не допускати погіршення та запобігати порушенням поведінки, по можливості пом'якшувати їх прояви, розвиваючи внутрішні припущення про навчання, що впливають на умови навчання. Шкільні педагоги здійснюють свою професійну діяльність в дитячих садках щоденно, що істотно сприяє створенню сприятливого освітнього та соціального середовища, розвиває особливі педагогічні аспекти освітніх процесів і сприяє оптимізації особистісного розвитку дітей. Посада шкільного спеціального педагога передбачає здійснення спеціальної педагогічної діагностики та підготовку до школи дітей з особливими освітніми потребами, консультування батьків і педагогів. Це закріплено в чинному шкільному законодавстві Словацької Республіки.

Посадова інструкція /вибірково/ зазначає, що спеціальний педагог в дитячому садку:

- здійснює професійні обов'язки в рамках спеціально-педагогічної діагностики, індивідуального або групового консультування, надає допомогу дітям з соціально неблагополучних сімей, дітям з психічними розладами, порушеннями слуху, порушеннями зору, фізичними вадами, дітям з порушеними комунікативних навичок, аутизмом або іншими поширеними складними порушеннями розвитку та інвалідністю. Надає спеціальні педагогічні інструкції та консультації дитячим представникам та співробітникам закладів освіти,

- бере участь у створенні та удосконаленні індивідуальної освітньої програми для дітей з особливими освітніми потребами, а потім бере участь в її реалізації на практиці;

- проводить індивідуальну та групову спеціальну освітню скринінг-діагностику соціально і фізично неблагополучних дітей,
- веде документацію індивідуально інтегрованих дітей і контролює ефективне використання допоміжних засобів, рекомендованих освітніми консультаційними та профілактичними установами;
- здійснює професійний супровід процесу інтеграції та інклюзії дітей з особливими освітніми потребами, також надає рекомендації законному представнику дитини пройти контрольну перевірку у відповідному центрі педагогічного-психологічного консультування та профілактики,
- систематично відстежує та вивчає новітні підходи й тенденції в розвитку та вдосконаленні дошкільної освіти, що пов'язані з утриманням, місією і концепцією дитячого садка,
- співпрацює з неформальною освітою,
- веде точний облік (обліковий запис і портфоліо кожної дитини) випадків, що розглядаються в рамках індивідуальної та групової діяльності з дітьми,
- готує дітей з особливими освітніми потребами до вступу в початкову школу, активно допомагає батькам та шкільному персоналу у виборі оптимального способу навчання,
- консультує вихователів дитячого садка та батьків дитини протягом усього навчально-вихованого процесу;
- співпрацює з іншими консультаційними установами, особливо з центром спеціального педагогічного консультування і центром педагогічного-психологічного консультування та профілактики,
- надає письмову документацію батькам, шкільних вчителів, консультаційним центрам, забезпечує безпосередній контакт з психологами, спеціальними педагогами, педіатрами, іншими лікарями-спеціалістами,
- орієнтується в діагнозі кожної дитини, їх прогнозі, історії хвороби, соціально-культурному та економічному минулому дитини,
- бере участь в соціалізації, соціальній адаптації дитини з особливими освітніми потребами серед однолітків;
- контролює просування самостійності дитини з порушеннями розвитку (наприклад, щодо співпраці з помічником учителя);
- бере активну участь у прийманні нових дітей до дитячого закладу і сприяє їх адаптації в дитячому колективі;
- бере участь в координації роботи помічників вихователя;
- бере участь у плануванні інклюзивного шкільного навчання та розробці шкільної освітньої програми для дітей з особливими освітніми потребами;
- бере участь у формуванні архітектури класу, пропонує адаптацію інтер'єру відповідно до побажань дітей з особливими освітніми потребами, пропонує зміни в організації навчання відповідно до індивідуальних освітніх програм для кожного виду порушень розвитку;
- проводить і оцінює скринінгові обстеження у дітей дошкільного віку, а потім розробляє рекомендації з організації програм стимулювання (Шілонова, Кляйн, Шінкова, 2018a),
- на основі результатів орієнтаційної діагностики стимулює розвиток дітей за допомогою посібників по стимуляції (Шілонова, Кляйн, Шінкова, 2018b),
- бере безпосередню участь у виховній роботі дитячого садка з метою наближення до дітей та ефективного спостереження за результатами навчання;
- бере участь у формуванні спеціальної навчальної бібліотеки, готує і збирає матеріали для роботи з дітьми (робочі листи, вправи, тощо);
- організовує і проводить лекції (знайомить педагогічний склад з актуальними питаннями теорії і практики спеціальної освіти),
- забезпечує захист персональних даних дітей та конфіденційної інформації;
- бере участь в обробці статистики дитячого садка,
- здійснює моніторинг чинного законодавства та законодавчих змін щодо освіти учнів з особливими освітніми потребами та в сфері консультування зі спеціальної педагогіки,
- забезпечує свій професійний рівень (самостійне навчання, участь в семінарах, лекціях, тощо), орієнтується на інноваційні підходи, методи і форми роботи з дітьми з особливими освітніми потребами,
- співпрацює з керівництвом школи в забезпеченні навчального процесу, бере участь у створенні позитивного клімату в дитячому садку.

Утім, основний напрям професійної діяльності шкільного спеціального педагога в дитячому садку – проведення скринінг-орієнтації за допомогою створених скринінгових посібників (Шілонова, Кляйн, Шінкова, 2018a) та здійснення стимулювання участі в Національному проекті «Відкрито для всіх» (Шілонова, Кляйн, Шінкова, 2018b).

2. Інклюзивна діагностика та стимулювання дошкільнят у дитячому садку. Ключова роль шкільних спеціальних педагогів полягає в упровадженні інклюзивної діагностики дітей дошкільного віку за допомогою засобів скринінгової діагностики, орієнтації та подальшої ефективної стимуляції, що буде сприяти прискоренню розвитку соціально і фізично неблагополучних дітей дошкільного віку, що відповідає філософії інклюзивної освіти. В наступній частині статті ми познайомимо читачів з двома важливими національними проектами, які включають інтенсивну роботу шкільних спеціальних педагогів безпосередньо в середовищі дитячого саду.

2.1. Національний проект «Школа відкрита для всіх (ŠOV)». Основною стратегічною метою національного проекту «Школа відкрита для всіх» (ŠOV) є «підтримка інклюзивної освіти підвищенням професійних компетенцій педагогічних і професійних кадрів, що забезпечить рівний доступ до якісної освіти, поліпшить результати і компетенції дітей та учнів». На виконання стратегічної мети спрямовані імплементація моделі інклюзивної освіти в середовищі дитячого садку та підтримка неформальної освіти. Тобто, на підтримку успіху моделювання інклюзивної школи в Словаччині запроваджується інклюзивне середовище вже на дошкільному рівні. Для цього вже створено методичний посібник та програми конкретних дій на різних етапах педагогічних працівників дитячих садків.

Основне завдання нашої статті – висвітлити конкретні процедури щодо проведення поетапного скринінгу розвитку дітей в умовах дитячого садочку. Запропонований посібник (керівництво) може служити в якості методичного довідника педагогічному та професійному персоналу дитячих садочків щодо успішного проведення перевірки стану розвитку дітей дошкільного віку. Після виявлення і реєстрації окремих наявних чи потенційних порушень або недоліків результати скринінгу мають узагальнюватися для відпрацювання алгоритму надання допомоги дитині шляхом застосування спеціальних програм стимулювання. Такий підхід достатньою мірою може задовільнити освітні вимоги, що пред'являються до дітей в умовах початкової школи.

Суть Керівництва зі скринінгу (В. Шилонова, В. Кляйн, П.А. Шинкова, 2018a) та Керівництва зі стимуляції (В. Шилонова, В. Кляйн, П.А. Шинкова, 2018b), полягає в досягненні найбільш точної ідентифікації й стимуляції базальної функції дитини відповідно до програми ЕСЕС (Early Child Hood Education and Care «рання освіта та турбота про дітей»), запропонованої ОЕСР для визначення ключових елементів та підходів до розвитку та догляду за дітьми раннього віку. Автори роблять акцент на можливості запобігання проблемних аспектів у навчанні та вихованні дітей з порушеннями або недоліками в розвитку. Сучасні надбання розвитку інклюзивної (педагогічної, спеціально-педагогічної, психологічної) діагностики пропонують конкретні процедури щодо впровадження програм стимулювання в середовищі дитячого садку на практиці.

2.2. Національний проект Інклюзія в дитячих садках – PRIM. Стратегічна мета Національного проекту «Інклюзія в дитячих садках – PRIM» полягає в наданні якісних освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами на всіх рівнях освіти, починаючи з дошкільної освіти, збільшення кількості дітей з особливими освітніми потребами в дошкільних закладах шляхом створення інклюзивного середовища та проведення просвітницької й роз'яснювальної роботи серед сімей.

Проект орієнтований на досягнення таких завдань (вибірково):

- Впровадження моделі інклюзивної освіти в дитячих садках через педагогічних (вихователів, помічників вихователів) і вузьких фахових спеціалістів (спеціальних педагогів);
- Формування інклюзивних команд в дитячих садках. В рамках національного проекту буде створено 235 робочих місць для асистентів педагога та 145 робочих місць для спеціальних педагогів. Вперше в історії освіти в Словачкій Республіці шкільний спеціальний педагог буде працювати в якості професійного працівника в середовищі звичайного дитячого садка.
- Розроблення діагностичних та стимулюючих програм розвитку дітей дошкільного віку (з акцентом на дітей 3 і 4 років).

Інновація в національному проекті PRIM – це практична діяльність фахового педагогічного працівника відповідно до чинного словацького законодавства (шкільного спеціального педагога), який щодня спілкується з дітьми і працює з ними в межах створеної за результатами педагогічної діагностики соціальної моделі педагогічного впливу. Шкільні спеціальні педагоги фахово проводять обстеження та спираючись на проміжні результати, реалізують програму стимулювання в середовищі дитячого садка.

Автори В. Шилонова, В. Кляйн, П. Шинкова (2019) підготували публікацію на тему «Скринінг-стимуляційна програма для 3–4-річних дітей в дитячому садку», яка є своєчасною, важливою та відповідає замислам Національного проекту «Школа відкрита для всіх». Окрім того, автори мають прагнення розробити в перспективі ефективну програму діагностики та подальшого стимулювання для всіх дітей дошкільного віку у віці від 3 до 6 років. В рамках реалізації цього заходу, як звичайний педагогічний персонал так і професійний персонал (шкільний спеціальний педагог) мають приділяти достатньо багато часу для проведення первинного обстеження, стимулювання розвитку дітей за допомогою програми скринінгу-стимуляції і заключного обстеження для перевірки ефективності стимуляції.

Основною місією запропонованої програми є презентація конкретних процедур – як проводити скринінг і, як стимулювати розвиток дітей в дитячому садку. Програма скринінгу-стимуляції для дітей у віці 3 і 4 років в дитячому саду складається з двох частин: частина 1 – скринінг, частина 2 – стимуляція.

Частина 1. Скринінг (depistáž, диспансеризація, комплексне обстеження) здійснюється відповідно до встановленої послідовності педагогічними, медичними, соціальними працівниками, зокрема, шкільним спеціальним педагогом. Мета – визначити об'єктивний рівень розвитку дитини відповідно віку та готовності щодо перебування (соціалізації, адаптації, навчання і виховання) в дитячому закладі освіти.

Частина 2. Стимуляція (активізація яких-небудь процесів, дій явищ або чисті-небудь діяльності, життєздатності тощо). Здійснюється за результатами показників скринінгу. Основна мета – створення програми активних дій, щоб домогтися найбільш ефективної діяльності базальної функції дитини та ефективно підготуватися до вимог сучасної початкової школи.

Програма стимулювання має впроваджуватися вихователями дитячих садків (включаючи асистентів) під керівництвом спеціального шкільного педагога в рамках діючої чинної освітньої програми ISCED для дошкільної освіти.

Програма скринінгу-стимуляції для дітей 3–4 років в дитячому садку може бути використана в педагогічній (спеціально-педагогічній) практиці щодо організації поетапної діагностики та стимуляції не тільки серед дітей з соціально неблагополучних сімей та дітей з обмеженими можливостями здоров'я, а й серед інтактних (слабоконтактних) дітей. Вважаємо, що це важливий крок до послаблення поведінкових розладів, вирішення питань успішності навчання, запобігання несанкціонованого включення дітей з обмеженими можливостями здоров'я або соціального характеру в систему спеціальних шкіл (особливо шкіл для розумово відсталих учнів).

Висновки

У дитячих садках Словаччини сьогодні перебуває чимало дітей з соціально неблагополучних сімей (діти з маргіналізованих громад ромів), чиї шанси на успіх в особистісному розвитку в дитинстві і в дорослому віці зростають завдяки можливості своєчасної, якісної та системної дошкільної освіти. Вони створюють передумови для успіху школи. Ці діти часто відносяться до категорії дітей з нерівномірним розвитком. Дитячий заклад освіти має набагато ширші можливості для розвитку особистості дитини, особливо дитини з нерівномірним розвитком. Саме тут дитина набуває цілу низку важливих знань, звичок, навичок, здібностей та підходів, людських рис і застосовує упродовж всього свого життя.

Ключовим завданням авторів є впровадження скринінго-стимуляційної програми, призначеної створити ефективний інструмент поетапного розвитку дошкільника, а також спрямований на запобігання виникненню поведінкових розладів, небажаних бар'єрів у процесі навчання та соціалізації, недопущення несанкціонованого включення дітей з проблемами здоров'я або соціально занедбаних до системи спеціальних шкіл (особливо шкіл для учнів з психічними розладами, інвалідністю). У більш довгостроковій перспективі автори програми прагнуть зосередити увагу всіх учасників освітнього процесу на своєчасному виявленні особливостей розвитку дітей перед вступом до школи, виявленні їх сильних позицій та ключових компетенцій, стимулювання їх до активності в житті, зокрема, інклюзивного навчання в системі початкових і середніх шкіл з метою підготовки дітей до кращих умов для їх потенційної професійної і життєвої зайнятості в суспільстві.

Література

1. ŠILONOVÁ, V. – KLEIN, V. – ŠINKOVÁ, P. A. 2018. *MANUÁL K DEPISTÁŽI pre deti predškolského veku pochádzajúce zo sociálne znevýhodneného prostredia – INOVOVANÁ ČASŤ*. Metodicko-pedagogické centrum v Prešove, 2018a. ISBN: 978-80-565-1434-4. s. 107. [online]. [cit. 2019-04-01]. Dostupné na internete: <http://npsov.mpceduc/files/articles/riaditeliazs/Manu%C3%A1l%20k%20depist%C3%1%5BEi%202018_pracovn%C3%A1%20verzia_1518698098.pdf>.
2. ŠILONOVÁ, V. – KLEIN, V. – ŠINKOVÁ, P. A. 2018. *MANUÁL K STIMULAČNÉMU PROGRAMU pre deti predškolského veku pochádzajúce zo sociálne znevýhodneného prostredia – INOVOVANÁ ČASŤ*. Metodicko-pedagogické centrum v Prešove, 2018b. ISBN: 978-80-565-1432-0. s. 140. [online]. [cit. 2019-04-01]. Dostupné na internete: <http://npsov.mpcedu.sk/files/articles/riaditeliazs/Manu%C3%A1l%20k%20stimula%C4%8Dn%C3%A9mu%20programu%20inovovan%C3%A1%20C4%8Das%C5%A5_NP%20C5%A0OV_1521802534.pdf>.
3. ŠILONOVÁ, V. – KLEIN, V. 2019. *Metodická príručka inkluzívneho predprimárneho vzdelávania*. [online]. [cit. 2019-04-01]. Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/swift_data/source/romovia/np_docs/np_prim/pre_pre_materske_skoly/Metodicka_prirucka_inkluzivneho_vzdelavania_NP%20PRIM%20_2018.pdf>.
4. ŠILONOVÁ, V. – KLEIN, V. – ŠINKOVÁ, P. A. 2019. *Depistážno-stimulačný program pre 3-4 ročné deti v materskej škole*. [online]. [cit. 2019-05-24]. Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/swift_data/source/romovia/np_docs/np_prim/pre_pre_materske_skoly/Depistazno-stimulacny%20program_3_pracovna_verzia.pdf>.

Дата надходження рукопису до редакції: 16.09.2019 р.

Школьний спеціальний педагог в среде детского сада Словацкой Республике

Шилонова В., Кляйн В., Гладуш В.

Целью статьи является информирование профессиональной общественности о новой рабочей позиции «Школа Специального педагога», которая впервые с 2018 года вводится в Словацкой Республике в условиях детского сада в рамках национального проекта PRIM – Проект Инклюзия в детском саду. Работа школьного специального педагога в детском саду направлена на оптимизацию образовательного и личностного развития детей (с акцентом на детей с особыми образовательными потребностями). Ключевая роль педагогов школы является осуществление инклюзивной

діагностики дітей в дитячому саду до вступлення в 1-й клас загальноосвітньої школи. Год початкової школи з допомогою інструментів діагностики поетапної орієнтації і послідуєть ефективної стимуляції буде сприяти прискоренню розвитку дітей дошкільного віку з інвалідністю і соціально незахищених, що відповідає основам філософії інклюзивного освіти.

Ключеві слова: учитель спеціальної школи, дитячий сад, діагностика, скринінг, стимуляція.

Special Education Teacher in the Kindergarten of the Slovak Republic

Šilonova V., Klein V., Hladush V.

For the first time in the Slovak Republic the position of Special Education Teacher as a Professional in the Kindergarten is being introduced within the framework of the National PRIM Project – Kindergarten Project. The task of the special education teacher is to optimize the educational and personal development of children, i. e. to contribute to the correction and improvement of their success, to prevent deterioration and to prevent behavioral disorders, to mitigate their manifestations as much as possible, developing internal assumptions about learning that affect study. School teachers carry out their professional activities in kindergartens daily, which significantly contributes to the creation of a favorable educational and social environment, develops special pedagogical aspects of educational processes and helps to optimize the personal development of children.

The strategic goal of the National Project "Inclusion in Kindergartens – PRIM" is to provide quality educational services to children with special educational needs at all levels of education, from pre-school education, to increasing the number of children with special educational needs in pre-school institutions by creating inclusive environments and conducting educational activities. and family outreach.

The main strategic goal of the National School Open to All (ŠOV) project is to "support inclusive education by enhancing the professional competences of pedagogical and professional staff, ensuring equal access to quality education, improving the outcomes and competences of children and students." The strategic goal is to implement an inclusive educational model in kindergarten and support non-formal education. That is, to support the success of inclusive school modeling in Slovakia, an inclusive environment is being introduced at pre-school level. To this end, a methodological guide and programs of concrete actions have already been created at different stages of the pedagogical staff of kindergartens.

Today, the key role of special education teachers is to introduce inclusive diagnosis of preschool children through screening, orientation and further effective stimulation, which will help accelerate the development of socially and physically disadvantaged preschool children in line with philosophy.

The main objective of our article is to highlight specific procedures for conducting stage-by-stage screening of child development in kindergarten. The proposed manual (authors V. Šilonova, V. Klein, P. Šinkova, 2019) can serve as a methodological guide for the pedagogical and professional staff of kindergartens on the successful carrying out of the check of the development of preschool children. After identifying and registering individual existing or potential violations or deficiencies, the results of the screening should be summarized to work out a child support algorithm through the use of special incentive programs. This approach can sufficiently satisfy the educational requirements for children in primary school.

The key task of the authors is the introduction of a screening and stimulation program designed to create an effective tool for the gradual development of preschoolers, as well as aimed at preventing the occurrence of behavioral disorders, unwanted barriers in the learning and socialization, preventing unauthorized inclusion of children with health problems or social problems systems of special schools (especially schools for students with mental disorders, disabilities). In the longer term, the authors of the program seek to focus the attention of all participants in the educational process on the timely identification of the development of children before entering school, identify their strong positions and key competences, stimulate them to be active in life, in particular, inclusive education in primary and secondary school to prepare children for better conditions for their potential professional and life-long employment in society.

Key words: special education teacher, kindergarten, diagnosis, screening, stimulation.

Відомості про авторів

Вєра Шилонова, доктор філософії, завідувач кафедри спеціальної педагогіки та педагогіки розумово відсталих, Інститут Юрая Палєша в Левочі, Педагогічний факультет Католицького університету в Ружомбероку, Словачька Республіка.

Владімір Кляйн, доктор габілітований, доцент, Директор Інституту Юрая Палєша в Левочі, Педагогічний факультет Католицького університету в Ружомбероку, Словачька Республіка.

Віктор Гладуш, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки та педагогіки розумово відсталих, Інститут Юрая Палєша в Левочі, Педагогічний факультет Католицького університету в Ружомбероку, Словачька Республіка.